

guage phenomenon in the student environment in the classroom with the Ukrainian language.

Keywords: *youth slang, surzhyk, Ukrainian language.*

УДК 1.304:78.05

Ірина ЛЯЩЕНКО
МАСОВА МУЗИЧНА КУЛЬТУРА В УКРАЇНІ:
СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР

У статті розглянуто питання постановки проблеми дослідження вітчизняної масової музичної культури, а також місце масової музики в концепції сталого розвитку суспільства.

Ключові слова: *глобалізація, сталий розвиток, масова культура, масова музична культура.*

Постановка проблеми. Одним з викликів для світової спільноти продовжує виступати проблема глобалізації. І хоча часто цей термін використовується як “синонім цілісності світу” [1, с. 289], негативним аспектам цього сучасного феномену до певної міри протидіє теорія “сталого розвитку суспільства”, що набуває розповсюдження і спроб практичного втілення. Ми вважаємо за потрібне залучення до тріади, що становить основу концепції (суспільство, економіка та природні ресурси), культурного виміру, зокрема, його сучасних проявів. Йдеться про одну з культурних доміант сучасного суспільства – масову культуру. Саме масова культура як феномен глобального масштабу, що об’єднує елементи елітарної, народної, популярної культури, на нашу думку, покликана виступати надалі впливовим фундаментом оновлення соціокультурної картини світу. Адже вірним є твердження, що “у сучасному світі масова культура – це феномен глобального масштабу. Її культурний код має спільні характеристики у всіх нині існуючих суспільствах. Це дозволяє порівнювати по тотожним параметрам будь-які варіації і позиції в соціокультурній динаміці різних країн” [2].

Важливо, на нашу думку, звернути увагу на значення в названій теорії однієї з впливових галузей масової культури – масової музики. Означена частина “культури мас” виступає на сьогоднішній день таким чинником, який регулює смаки, ідеї, образи і, як наслідок, сучасну систему цінностей. Поряд з економікою, соціальними процесами, збереженням довкілля від неї до певної міри залежить стабільність і добробут людини, принаймні через продукування вірувань, ідей та цінностей. І головним чином, завдяки емоційному забарвленню, яке впливає в першу чергу як на окрему особистість, так і на будь-яку більшу соціальну групу.

Сучасна масова культура, зокрема, її музична складова, поступово перетворюється у явище більш позитивно-впливове і стійке, а значить, може стати і, в певному сенсі, вже стає могутнім регулятором багатьох соціокультурних процесів. Тому дослідження сутнісних характеристик, особливостей функціонування у соціумі “культури мас” в контексті теорії “сталого розвитку” є першочерговим завданням, бо тут постає питання створення серйозної, грамотної теоретичної бази.

Соціокультурні зрушення в Україні нині відбуваються стрімко, складно і нерівно. І нашій країні в цей період, як ніколи раніше, необхідними є стабілізуючі механізми. І хоча про сформовану масову культуру взагалі і масову музику зокрема в Україні говорити ще зарано, вважаємо за потрібне проаналізувати її сутність і прояви в нашому молодому суспільстві з метою прогнозування майбутніх соціальних процесів. Звернення до цієї теми є, на нашу думку, актуальним і перспективним, адже дозволяє співвідносити деякі світові та національні аспекти провідного культурного феномену ХХ–ХХІ століття.

Мета дослідження – здійснити аналіз проявів масової музичної культури в Україні у соціально-філософському контексті. Реалізація поставленої мети передбачає розв’язання наступних завдань, а саме:

- проаналізувати національну масову музику у співвіднесенні з явищами європейської та світової музичної індустрії;
- виявити історичні передумови формування та розвитку музичної “культури мас” в національному соціокультурному контексті;
- виявити перспективи розвитку української популярної музики;
- дослідити можливість розгляду масової музичної культури в Україні в контексті теорії “сталого розвитку суспільства”.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Масова культура стала предметом дослідження в середині минулого століття. На сьогоднішній день існує величезна кількість вже класичних і новітніх концепцій, підходів до вивчення “культури більшості”. Але в контексті нашого дослідження звернемо увагу передусім на вивчення музичної галузі масової культури. В численних роботах економістів, філософів, культурологів кінця ХІХ – початку ХХ століття музика згадувалася лише побіжно, в якості прикладів загальних спостережень. Тут можна згадати дослідження Х. Ортеги-і-Гасета, Т. Адорно, Г. Маркузе, Й. Гейзінги, П. Сорокіна та багатьох інших.

Ситуація змінюється у другій половині ХХ століття, коли з’являються роботи вчених, що мають фахову музичну освіту і, відтак, не ототожнюють музику з іншими сферами масової культури, а розглядають цю галузь, враховуючи її специфіку. Зокрема, ми спираємося

в своїх висновках на фундаментальні дослідження В. Конен, А. Костіної, В. Холопової, А. Данилюк, А. Васюріної.

Національна музична культура і, зокрема, масова музика тільки починає вивчатися. Та різних аспектів її дослідження торкалися в різний час О. Устименко-Косоріч, Н. Барна, Є. Бобровников, Є. Бортник, Л. Гайдамака, В. Герасимов, Л. Гнатюк, В. Гуцал, Н.-М. П. Фарина, А. Данилюк, А. Калениченко, І. Козаченко, А. Мельник, В. Пучко, Ю. Рева, В. Скоромний, В. Кавун, В. Степурко, К. Стеценко, М. Юрченко. Проте фундаментального дослідження масової музики в Україні поки не існує, тому ця проблематика є перспективною.

Виклад основного матеріалу. Визначимо, насамперед, межі “масової музики”. Так, до масової музичної культури минулого століття поряд з традиційною естрадною музикою і авторською піснею зазвичай відносять різновиди сучасного джазу, поп- і рок-музики. Крім того, в якості жанрових та стильових складових масової музики можна також розглядати ритм-енд-блюз, хіп-хоп (реп), соул, диско.

Не залежно від числених стилів і жанрів, можна твердити, що масова музика розпадається на дві загальні галузі – розважальну, танцювальну музику (диско, рейв) та “серйозну” концертну музику з вираженою емоційною насиченістю (джаз, рок, блюз).

Характеризуючи провідні жанри (та стилі) масової музичної культури, погоджуємося з висновками Т. І. Седлецької, яка слушно зазначає: “<...>Аналізуючи процеси, що відбуваються у масовій музиці, визначимо особливості цього феномена. До них належить: орієнтація і відповідність смакам масового суспільства; високий ступінь поширення в суспільстві; відображення найбільш поширених настроїв і почуттів; доступність змісту і форми творів масової музики; змішування різних стилів і напрямків; складна взаємодія зі сферами академічної та народної музики” [3, с. 117]. Можна додати сюди ще й ієрархічність, національну специфіку та єдине коло виразових засобів, притаманних багатьом стилям і жанрам масової музики.

Ще однією важливою рисою масової музики є її тісний зв'язок з сучасною дійсністю. Вочевидь, дана особливість пов'язана з прагненням масової культури бути транслятором загального знання. Проста та емоційна, мелодраматична і банальна, масова музика стала безпосереднім виразником настроїв і мислення мільйонів людей по всьому світу. Її зміст є зрозумілим і універсальним. Самотність і згуртованість, любов і смерть, гріх і спокута, мир і агресія, – ці вічні теми продовжують бути актуальними і для особистості ХХ ст. Коло образів досить обмежене, та для масового музичного продукту характерна широка інтерпретація початкового образу.

Масова музична продукція створюється на комерційній основі, поширюється за посередництвом сучасних засобів масової комунікації, розрахована на споживання максимально широкою аудиторією і володіє особливим плюралізмом форм.

Вочевидь, усі без винятку характерні ознаки названого феномену, можна дослідити і на прикладах національного сучасного музичного продукту. Та, передусім хотілось би дослідити історичні передумови появи масової музичної культури в Україні, адже питання її генезису та генетичних зв'язків є сьогодні найменш розробленими.

Основним поштовхом до появи масової культури взагалі, і музичної зокрема, в контексті минулого століття можна вважати 60-ті – 70-ті роки – так званий період “хрущовської відлиги”. Оновлення музичних стилів і жанрів відбулося і в Україні, хоча, зрозуміло основні зрушення відбувалися так би мовити в “російському центрі” СРСР. “Радянський авангард”, “нова фольклорна хвиля” – ці пласти виявилися значущими не лише для академічної традиції, але й для інших прикметних для цієї епохи музичних явищ. Авторська пісня (творчість бардів різного звучання), формування цікавих поп-, рок-, джазових груп і виконавців, рок-опера і таке інше – ці музичні жанри і стилі синтезували традицію і новаторство в різний спосіб. І головне, що вони, особливо на перших етапах свого розвитку, носили яскраво виражене соціальне забарвлення, в той чи інший спосіб віддзеркалюючи соціальні теми, ідеї, проблеми, суспільні та духовні запити радянської людини. Гаряче сприйняття в суспільстві і жорстка критика, напівпідпільне існування і повна заборона – ці етапи пройшло кожне музичне явище II половини XX століття в радянський період, не залежно від приналежності до “високого” або “розважального” мистецтва, носіїв або авторів, засобів поширення або міри популярності тощо. Вочевидь, названі тенденції є притаманними культурним продуктам і в контексті українського культурного простору.

Наступним поштовхом до появи власне масової музики стають 90-ті роки минулого століття та сумно звісний період перебудови. Хаос та трансформації всіх рівнів, що панували тривалий час в соціумі, в якості основних осей координат вибирає “американізацію” та “ринкові взаємовідносини”. Більш плідного ґрунту годі й уявити. І масова культура починає охоплювати собою всі галузі існування окремого індивіду і всього соціуму в цілому. В музичному мистецтві стають доступними і впливовими жанри і стилі, що уособлюють собою “західний світ” – рок, джаз, поп, хіп-хоп, диско і їх різноманітні відгалуження. На цій основі виникає надзвичайно поліфонічний пост-

радянський музичний продукт – різної якості, змісту, професійного рівня тощо.

В ці складні і неоднозначні часи зароджується українська естрада. Вона проявляє себе в декількох площинах – 1) як популярна музика, що синтезує всі відомі західні прототипи і національну специфіку (наприклад, призабуті нині “Брати Гадюкіни”, Аква Віта, вже починали на весь світ відомі “ВВ”, “Океан Ельзи”) та 2) так звана, традиційна, так би мовити “класична” українська естрада, яка під цією назвою – українська естрада – і нині функціонує (Володимир Івасюк, Тріо Мареничів, Назарій Яремчук, Павло Зібров і багато інших сольних виконавців, гуртів, великих виконавських колективів). Остання – явище унікальне, яке лише до певної міри перетинається з радянською естрадою (Йосип Кобзон, Валентина Толкунова та ін.). Українська естрада, починаючи з 50-х років і до кінця минулого століття, нібито законсервувала найкращі традиції народної пісні, українського солоспіву XIX століття, інтонації і ритми пісенно-танцювальних жанрів радянської доби (те що ми і називаємо “масовою піснею”), і через синтез багатьох високопрофесійних музичних явищ уособила дух української пісенної душі в сучасних умовах. Можна по-різному оцінювати цей пласт, але те, що він є затребуваним і нині (на що вказують численні концертні програми, фестивалі, шоу на кшталт “Мелодія двох сердець” Білоножків або навіть наші численні міські фестивалі і конкурси), є симптоматичним фактом. Недооцінювати або ігнорувати цей аспект української музики минулого та сучасності не потрібно.

Важливим аспектом дослідження масової музики видається її національні складові, що до певної міри співпадають з іншими світовими моделями, та все ж таки формують її унікальний, оригінальний характер. Такими специфічними рисами вітчизняної масової музичної культури можна вважати наступні:

- ґрунтовна опора на фольклор (використання традиційних жанрів, стилів, ритмоформул, інтонаційних зворотів, особливостей формотворення тощо);
- основа – регіональна (“селянська”) культура;
- фундаментальне філософсько-естетичне підґрунтя (образи-архетипи, символи, зокрема культ Жінки, Матері; ліричний стрижень – “філософія серця”; історизм);
- специфіка мови;
- пісенність;
- духовність (релігійно орієнтований тип слов’янського мислення).

Названі сутнісні характеристики можна спостерігати на прикладах з найрізноманітніших стилів і жанрів вітчизняної масової музики. Та цей аспект проблеми ще потребує окремого вивчення в контексті окремого дослідження.

Культура – феномен соціальний. Соціальний аспект є визначальним для “культури мас” особливо. Звернемо увагу на соціальні функції масової музичної культури в українському суспільстві. Зазвичай виділяють близько 10 соціальних функцій музики. В. Холопова виокремлює 13 функцій [4, с. 7–23]. На нашу думку, рельєфно простежується ще одна соціальна функція музичної культури, особливо масової, про яку зазвичай не йдеться, – ідеологічна. Насправді, масову музику можна вважати свого роду “ідеологічною зброєю”, за допомогою якої окремі особи та певні провладні спільноти здійснюють формування художніх смаків, понять, норм, модних тенденцій представників того чи іншого суспільства. Насамперед теле-медійна політично-ідеологічна продукція використовує можливості масової музики. Складно уявити агітаційно-пропагандистський телевізійний ролик політичного забарвлення без опори на культурні традиції, кліше, залучення національних ідей, міфів, відомих культурних діячів тощо. Музичний супровід – беззаперечна складова подібного масового продукту.

Прагнення до індивідуальності, з іншого боку, складно вписується в загальносвітовий вже ідеологічний напрямок глобалізації. Одиночне тане в єдиному, глобальному і, вочевидь, це не допомагає сучасній людині відчувати свою цілісність, самодостатність, значущість. Названі соціокультурні “симптоми” спостерігаються і у багатьох явищах масової музики сучасності. Наприклад, оригінальні виконавці – це одинаки, які приречені до обмеженого кола слухачів і не прийняття медіа; музиканти з відчутною національною нотою у творчості часто змінюють свій стиль в бік “формату”, аби не залишатися на периферії музичної індустрії.

Окремого дослідження потребує вивчення функціонування масової музичної культури в період “помаранчевої революції” в Україні. В цей непростий, але соціально значущий етап для нашої держави об’єднуюче, патріотично забарвлене значення масової музики важко переоцінити.

Якими виглядають перспективи розвитку масової музичної культури в Україні? Вона віддзеркалює ідеали та потреби сучасного суспільства та базується на інтонаційному мисленні, що уособлює творчість кращих представників музичного мистецтва. Необхідним є насамперед стимулювання розвитку національної культури. Позитивні

сторони масової культури, які ми виділили в нашому дослідженні, необхідно направити на істотну трансформацію системи цінностей людей, їх потрібно використати задля розвитку і розбудови держави через розвиток особистості кожного її громадянина. А для цього необхідно є правильно побудована культурна політика.

Масова музична культура набуває значення міжнародної мови спілкування, адже музика є універсальною мовою людства. Що ж до масової музики, вона стає новою альтернативною реальністю, в контексті якої стираються межі між мистецтвом, творчістю та комерцією. Вважаємо, що створення альтернативної культури на базі масової (як найбільш впливової та розробленої) – ось одна з перспективних моделей втілення основи “суспільства майбутнього”.

Висновки. Українська народна пісня і українська традиційна естрада. Чи не виступає ця частина національної музичної культури актуальним базисом тієї проблематики, яку ми аналізуємо в нашому дослідженні, а саме, концепції сталого розвитку суспільства? Чи можна говорити, що це і є певний прояв сталості, стабільності, традиційності, який виступає до певної міри механізмом опору проти американізації та росієзації культури, і є вкрай необхідним в складних соціокультурних реаліях сьогодення? Говорити про це ствердно важко, але ця частина музики в Україні продовжує успішно функціонувати, а значить, ми будемо продовжувати її досліджувати і давати їй не тільки оцінку, але й намагатися застосовувати більш ґрунтовні аналітичні спостереження.

Література

1. Андрущенко В. П. Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть : досвід соціально-філософського аналізу / В. П. Андрущенко. – К. : ТОВ “Атлант ЮЕМСР”, 2005. – 498 с.
2. Орлова Э. А. Социокультурное пространство массовой культуры / Э. А. Орлова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ifarcom.ru/files/Monitoring/orlova_mass_kult.pdf
3. Сідлецька Т. І. Особливості масової музики як соціального й культурного феномена // Українська культура: минуле, сучасність, шляхи розвитку : наук. зап. Рівненського державного гуманітарного ун-ту : зб. наук. праць : у 2 т. – Вип. 19. – Рівне : РДГУ, 2013. – Т. 1. – С. 113–117.
4. Холопова В. Н. Музыка как вид искусства : [учебн. пособие] / В. Н. Холопова. – СПб. : Лань, 2000. – 320 с. (Мир культуры, истории и философии).
Отримано 10.04.2016

Summary

Lyaschenko Irina. Mass musical culture in Ukraine: socio-cultural dimension

In the article are the questions of the problem of the study of the domestic mass musical culture, as well as the site of mass music in the concept of sustainable development of society. The article also analyzes the issues of the Genesis of mass

music, stand out the essential features of Ukrainian popular music, outlined prospects for its development.

Keywords: globalization, sustainable development, popular culture, mass musical culture.

УДК 130.123

Олег ТУЛЯКОВ, Валерій БОРЗУНОВ

СВІТОГЛЯДНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СТАЛОЇ СУЧАСНОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Реалістичність програм майбутньої життєдіяльності об'єднаних територіальних громад можлива у разі використання концептуального підходу до їх розробки. Пропонується використати філософську традицію українського конкретного православного ідеалізму як ідейну основу концепцій розвитку об'єднань, що планується утворити у процесі децентралізації. Офіційна влада дискредитувала себе корупційними діями та втратила довіру населення, а запропонована філософська традиція має духовний зміст. З огляду на ці дві причини тільки харизматичний лідер є спроможним бути носієм ідеї сталого розвитку. Для усіх об'єднаних територіальних громад визначені базові принципи концепції сталого розвитку.

Ключові слова: концепція, конкретний православний ідеалізм, сталий розвиток, об'єднана територіальна громада, харизматичний лідер.

Постановка проблеми. В Україні сьогоднішнього дня здійснюються спроби формувати об'єднані територіальні громади (ОТГ) згідно відповідних реформаційних дій органів державної виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадських об'єднань та ініціативних груп у контексті ідей децентралізації. Відсутність концептуального підходу до планування таких заходів позбавляє перспектив утворення сталих громад. ОТГ плануються та утворюються штучно, неосмислено, формально. Це зумовлює гальмування реформаційного процесу у часі. Так, станом на травень 2016 року в Сумській області формально утворена тільки одна об'єднана територіальна громада з центром у селищі Береза Глухівського району.

Передбачене відповідними проектами місцевих рад та державних адміністрацій утворення інших ОТГ є штучним виокремленням територій. Дії депутатів усіх рівнів, інших уповноважених осіб у цьому напрямі зумовлені утилітарними інтересами, характеризуються хаотичністю внаслідок ідейної дезорієнтації.

Потрібно розробити та впровадити світоглядні основи формування сучасних об'єднаних територіальних громад.